

RUKOPISY Z NAG HAMMÁDÍ

2.

Rukopisy z Nag Hammádí 2

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.ivysehrad.cz
www.albatrosmedia.cz

Zuzana Vítková, Wolf B. Oerter, Pavel Ryneš, Růžena Dostálová
Rukopisy z Nag Hammádí 2 – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2023

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

KNIHOVNA
RANÉ KŘESŤANSKÉ
LITERATURY

KNIHOVNA RANÉ KŘESŤANSKÉ LITERATURY

VYDÁVÁ CENTRUM BIBLICKÝCH STUDIÍ
AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY
A UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE

EDIČNÍ RADA:

JAROSLAV BROŽ, Th.D., S.S.L.

Prof. PhDr. RŮŽENA DOSTÁLOVÁ, CSc. (†)

JAN A. DUS, Th.D.

Prof. ThDr. PETR POKORNÝ, DrSc. (†)

Prof. PhDr. PAVEL SPUNAR, CSc.

SVAZEK 5

RUKOPISY Z NAG HAMMÁDÍ 2

VYŠEHRA D PRAHA 2023

RUKOPISY Z NAG HAMMÁDÍ •2•

KODEX VI/2 A 4
KODEX IX/1–3

HROM: DOKONALÁ MYSL
POROZUMĚNÍ NAŠÍ VELKÉ MOCI
MELCHISEDEK
NÓREA
SVĚDECTVÍ PRAVDY

USPOŘÁDALI
W. B. OERTER A Z. VÍTKOVÁ

VYŠEHRAĐ
2023

Na přebalu:
Kodex IX otevřený na stranách 30–31,
kůže,
4. století po Kr.

Na vazbě:
Postava evokující ztvárnění znaku života (*anch*),
motiv z vazby kodexu II z Nag Hammádí

Studies and Translations © Univ.-Doz. Dr. phil. habil. Wolf B. Oerter,
Mgr. Pavel Ryneš a Zuzana Vítková, Th.D., 2009

Translation © prof. PhDr. Růžena Dostálová, CSc., 2009

ISBN tištěné verze 978-80-7601-877-8

ISBN e-knihy 978-80-7601-894-5 (1. zveřejnění, 2023) (ePDF)

Obsah

Předmluva.....	11
----------------	----

ÚVOD

(W. B. Oerter)

Historie nálezu a vydání	15
Popis	18
<i>Kodex VI</i>	18
<i>Kodex IX</i>	20
Vazba	22
<i>Kodex VI</i>	22
<i>Kodex IX</i>	24
Paleografie	25
<i>Kodex VI</i>	25
<i>Kodex IX</i>	28
Jazyk překladu a jazyk originálu	29
Datování a autorství	32
Koptská abeceda	36
Literatura (výběr)	37

HROM: DOKONALÁ MYSL (NHC VI/2, 13,1–21,32)

(Úvod, překlad a komentář Z. Vítková)

Úvod	41
1. <i>Obsah, zařazení; místo a doba sepsání</i>	41
2. <i>Žánr, styl a rétorika textu</i>	41
3. <i>Poselství paní hromu</i>	42
4. <i>Zjevující bytost a její možné předlohy</i>	43
Eva	45
Mandejská Ruha	47
5. <i>Výpověď o božském</i>	48
6. <i>Edice a literatura</i>	48
Hrom: dokonalá mysl (překlad z koptštiny)	50

POROZUMĚNÍ NAŠÍ VELKÉ MOCI (NHC VI/4, 36,1–48,15)
(Úvod, překlad a komentář P. Ryneš)

Úvod	63
1. <i>Název traktátu</i>	63
2. <i>Datace</i>	63
3. <i>Dochování a obsah</i>	64
4. <i>Žánr</i>	65
5. <i>Porozumění naší velké moci – šimonovský text?</i>	66
6. <i>Edice a literatura</i>	67
Porozumění naší velké moci (překlad z koptštiny)	68
[Nadpis a úvod]	68
[Stvoření světa a první aión]	69
[Druhý aión]	69
[Hlasatel přicházejícího aiónu]	70
[Hněv archontů a zkáza světa]	71
[Vystoupení antikrista]	72
[Soud nad světem]	72
[Konečný úděl všech]	73
[Název spisu]	73

MELCHISEDEK (NHC IX/1, 1,1–27,10)
(Úvod, překlad a komentář Z. Vítková)

Úvod	77
1. <i>Datace, místo vzniku, zachovanost</i>	77
2. <i>Literární žánr</i>	77
3. <i>Obsah</i>	78
4. <i>Mytologické zařazení</i>	81
5. <i>Melchisedek a Kristus</i>	81
Postava Melchisedeka	82
Melchisedek v našem traktátu	83
Melchisedek v jiných gnostických pramenech	85
6. <i>Edice a literatura</i>	87
Melchisedek (překlad z koptštiny)	88
[Nadpis]	88
[Proroctví o Kristu]	88
[Nepravá učení o Kristu]	89
[Představení zjevovatele]	90

[Invokace]	90
[O oběti]	92
[O křtu]	92
[O vzniku všech bytostí]	93
[Adam a Eva; potomci archontů]	93
[Odmítnutí archontů]	94
[Konec časů]	95
[Melchisedekova liturgie]	96
[Invokace]	97
[Strach a zděšení]	98
[Zjevení bratří pokolení života]	98
[Ježíš mluví o svém ukřižování]	99
[Mluví Melchisedek (?)]	100
[Melchisedekovo vítězství nad archonty a odchod zjevovatelů]	100

NÓREA (NHC IX/2, 27,11–29,5)

(Úvod, překlad a komentář Z. Vítková)

Úvod	105
1. <i>Název, datování, jazyk</i>	105
2. <i>Literární žánr a obsah</i>	105
3. <i>Charakter nauky a vlivy</i>	107
4. <i>Mytologický kontext</i>	108
5. <i>Postava Nórey</i>	108
Dcera Adama a Evy; sestra a žena Sétova	108
Žena Noemova	109
6. <i>Původ mýtu o Nóree</i>	110
7. <i>Nórein význam v gnostických textech</i>	112
8. <i>Edice a literatura</i>	113
Nórea (překlad z koptštiny)	114
[Invokace]	114
[Vysvobození]	114
[Zachráněná Nórea]	116
[Budoucí spása]	116

SVĚDECTVÍ PRAVDY (NHC IX/3, 29,6–74)

(Úvod, překlad a komentář Z. Vítková)

Úvod	119
1. <i>Název a zachovanost; autorství</i>	119
2. <i>Literární žánr, zařazení a význam</i>	120
3. <i>Enkratismus</i>	121
4. <i>Gnostická hermeneutika</i>	123
Ježíš	123
Bůh a demiurg	124
Ježíš a Jan Křtitel	124
Praví věřící a církevní křesťané	125
5. <i>Antiheretická polemika</i>	126
6. <i>Příběh z knihy Genesis 2–3</i>	127
7. <i>Edice a literatura</i>	129
Svědectví pravdy (překlad z koptštiny)	130
[I. Homilie o slově pravdy]	130
[<i>Pravda oproti Zákonu</i>]	130
[<i>Spásné poznání oproti marným nadějím</i>]	131
[Mučednictví pošetilců]	131
[Prázdná naděje tělesného zmrtvýchvstání]	133
[<i>Panenství oproti poskvrněnosti</i>]	134
[<i>Spása gnostika</i>]	136
[<i>Závěr homilie</i>]	138
[II. Výklad některých biblických motivů a příběhů; polemika proti různým herezím]	138
[<i>Tajemství zrození Jana Křtitele a Ježíše</i>]	138
[<i>Příběh z knihy Genesis 2–3 („Midraš na hada“)</i>]	138
[<i>Poznání Krista a pokolení Zákona</i>]	141
[<i>O herezích a rozkolech</i>]	141
[David, Šalomoun a démoni]	145
[Salamandr v peci]	146
Tabulka rukopisů z Nag Hammádí a jejich zkratk	149
Seznam zkratek	151
Bibliografie	156
Rejstřík spisů	163
Rejstřík osobních jmen	180
Rejstřík místních názvů	183
Rejstřík vybraných pojmů	184
Ediční poznámka	200

Předmluva

Druhý díl vybraných spisů z Nag Hammádí přináší českému čtenáři dalších pět textů z velkého nálezu koptských rukopisů z roku 1945. Tyto traktáty byly před objevem rukopisů z Nag Hammádí zcela neznámé a zahrnují celou škálu textů od textů literárních až po polemický spis namířený proti většinové křesťanské církvi.

Různorodé spisy v našem svazku pojí především to, že všechny v určitém ohledu reprezentují gnostickou interpretativní mytologii. Ukazují, jak gnostická tradice přejímala některé biblické postavy, rozvinula (často též přehodnotila) jejich význam a zahrnula je do svého světa, ať už tyto postavy byly v bibli ústřední (Adam, Eva a had, Ježíš a Jan Křtitel, Noe), spíše okrajové (Melchisedek), nebo se v ní vůbec neobjevují a byly domyšleny na základě několika biblických narážek (Nórea).

I tentokrát děkujeme řadě osobností a institucí: paní Růženě Dostálové za to, že se opět ochotně ujala překladu příspěvku Wolfa B. Oertera, nakladatelství Vyšehrad za vydání knihy a jeho redaktorce Radce Fialové za svědomitou práci s rukopisem. Náš dík patří rovněž Jiřímu Gebeltovi za konzultace k mandejskému náboženství, Pavlu Sládkovi za pomoc při rozplétání Naaminy mytologie v rabínském judaismu a Tomáši Vítkovi za několikeré pročtení velké části textu a mnohé návrhy k jeho přepracování. V neposlední řadě děkujeme i Institute for Antiquity and Christianity za poskytnutí práv k snímkům originálních rukopisů.

Tato kniha by nemohla vzniknout ani být vydána bez finančního přispění Grantové agentury České republiky (projekt č. 401/06/1790 „Výzkum a interpretace textů z Nag Hammádí [II]“), za což také jí patří náš dík, a zázemí poskytnutého Evangelické teologické fakulty (výzkumné centrum LC 538) a Egyptologickým ústavem Filosofické fakulty Univerzity Karlovy (výzkumný záměr MSM – 0021620826).

V Praze dne 14. ledna 2009

editoři

ÚVOD
W. B. OERTER

Zadní deska vazby kodexu IV,
kůže

Historie nálezu a vydání

Těžištěm tohoto druhého dílu vybraných spisů z Nag Hammádí jsou dva spisy z kodexu VI a celý kodex IX. Zatímco kodex VI vedle spisů *Hrom: dokonalá mysl* a *Porozumění naší velké moci* obsahuje ještě dalších šest spisů, mezi nimi tři hermetické traktáty, nepřilíš zdařilý koptský překlad Platónovy *Ústavy* a dva texty křesťanské, je zde kodex IX svými třemi spisy *Melchisedek*, *Nórea* a *Svědectví pravdy* zastoupen v úplnosti. Než se však budeme věnovat jednotlivým spisům a než popíšeme kodexy, v nichž jsou zachovány, připomeňme si ještě jednu historii nálezu textů z Nag Hammádí. Můžeme tak učinit zcela stručně, protože podrobnější výklad o tomto nálezu najde čtenář v prvním svazku *Rukopisů z Nag Hammádí*.

Jak je známo, 13 kodexů obsahujících 52 spisů, z nichž se skládá nález z Nag Hammádí,¹ bylo objeveno v prosinci 1945 dvěma egyptskými bratry, kteří hledali hnojivo pro svá pole, v zapečetěném hliněném džbánu na úpatí Džebel el-Tárfu u Hamra Dúmu ve středním Egyptě. Hamra Dúm leží poblíž hornoegyptské vesnice Nag Hammádí a po tomto místě byl také nazván celý rukopisný nález.

Jak se to stává u mnoha rukopisů, které nebyly nalezeny při systematických vykopávkách, nedostaly se ani naše kodexy na veřejnost jako ucelený nález, ale vynořily se různými temnými cestami postupně v obchodě se starožitnostmi. První kodex (podle pozdějšího definitivního číslování kodex III) byl v říjnu 1946 zakoupen Koptským muzeem v Káhiře, veřejnost se však o jeho existenci dozvěděla teprve o dva roky později, v lednu 1948. Mezitím se v obchodě se starožitnostmi vynořily části a vazba dalšího kodexu – pozdějšího kodexu I. Poté co se tento kodex dostal z Egypta, stal se po letech nejistoty v květnu 1952 majetkem Ústavu C. G. Junga v Curychu. Jméno tohoto známého švýcarského psychologa pak nesl kodex ještě léta jako oficiální označení (kodex Jung). Mezitím se v průběhu r. 1948 objevily i zbylé kodexy z nálezu v Nag Hammádí a dostaly se do rukou obchodníka se starožitnostmi Fókióna J. Tano. Došlo k jednání mezi ním a Egyptskou správou starožitností. Mezitím zdržely nákup rukopisů nepředvídané události. Kodexy byly sice už v r. 1952 převezeny do Koptského muzea v Káhiře, až do r. 1956 však zůstaly uzavřené v kufru, než byly po objasnění majetkových poměrů konečně zpřístupněny odborné veřejnosti.

¹ Pokud bychom chtěli být zcela přesní, měli bychom mluvit jen o dvanácti kodexech, protože z třináctého kodexu se zachovalo pouze osm listů traktátu, které byly už v pozdní antice zasunuty do přední desky vazby kodexu VI, viz J. M. Robinson, „The Construction of the Nag Hammadi Codices“, in: M. Krause (ed.), *Essays on the Nag Hammadi Texts. In Honour of Pahor Labib*, Leiden 1975, str. 171.

Dobrodružný příběh nálezů a spletité cesty, jimiž se kodexy vydaly, než našly konečný domov v Koptském muzeu v Káhiře, se odrážejí i v pohnuté historii vydávání těchto textů. Osobní sympatie a antipatie při poskytování edičních práv a také politické události v Egyptě na začátku a v polovině 50. let 20. století přispěly k tomu, že významní odborníci v oblasti gnóze a koptologie si ještě patnáct let poté, co byl nález z Nag Hammádí znám, stěžovali na jeho vlekklé zpracování. Pro příběh edice textů z Nag Hammádí je příznačné, že zpočátku nebyly vydávány úplné kodexy, ale pouze jednotlivé spisy. Při jejich volbě se nepostupovalo „podle čísel“, tedy podle číslování kodexů, ale zdánlivě velmi libovolně. Příčina toho spočívala – kromě výše uvedených okolností – konečně i na fyzických předpokladech pro edici příslušného kodexu. Zde je třeba připomenout, že k zasklení papyrů jako základní podmínky, aby s nimi bylo možno řádně nakládat, docházelo v různých časových úsecích. Zatímco kodex III byl zasklen již na podzim r. 1947 a kodex I (Jungův kodex) koncem května 1952, zbytek nálezů – jeho největší část – byl úplně zasklený k dispozici teprve v létě r. 1961.

Jako první kodex, a to ani ne jako hotová publikace, ale pouze ve sloupcových korekturách, byl zpřístupněn kodex III výběrem svých spisů *Tajná kniha Janova* (NHC III/1), *Evangelium Egyptanů* (III/2) a *Rozhovor se Spasitelem* (III/5).² Z Jungova kodexu (resp. kodexu I) vyšla jako první text r. 1956 faksimile jeho třetího spisu *Evangelium pravdy* (NHC I/3).³ Byly to ty stránky z Jungova kodexu, které se nedostaly do Curychu, ale zůstaly s větší částí rukopisného nálezů v Káhiře a teprve později byly identifikovány jako část Jungova kodexu. Spolu s nimi vydal P. Labib ve svém faksimilním vydání i prvních pět traktátů kodexu II, jejichž překlad a komentář pak ještě vyšly ve zvláštním vydání.⁴

Mezníkem v příběhu vydávání textů z Nag Hammádí se stal rok 1970. Tehdy se mezinárodní odborná veřejnost shodla na vydání svazků faksimilí celého rukopisného nálezů z Nag Hammádí, tedy nejen úplných kodexů, ale i vazby, pokud se zachovala, makulatury a mnoha volných listů a zlomků, které nebylo možno přiřadit. Tak se zrodil projekt *The Facsimile Edition of the Nag Hammadi Codices* Ústavu pro starověk a křesťanství („Institute for Antiquity and Christianity“) v Claremontu pod vedením J. R. Robinsona. Jako první svazek

² K. Rudolph, *Die Gnosis. Wesen und Geschichte einer spätantiken Religion*, (UTB 1577), Göttingen 1990³, str. 54.

³ P. Labib, *Coptic Gnostic Papyri in the Coptic Museum at Old Cairo*, sv. I, Cairo 1956.

⁴ J. M. Robinson, „Nag Hammadi: The First Fifty Years“, in: J. D. Turner – G. M. McGuire (eds.), *The Nag Hammadi Library after Fifty Years. Proceedings of the 1995 SBL Commemoration*, (NHMS 44), Leiden – New York – Köln 1997, str. 9.

této řady vyšly v r. 1972 kodex VI a kodex VII, jako poslední pak v r. 1977 kodex I (někdejší Jungův kodex) a také kodexy IX a X.

Vydávání kodexů a jejich spisů ve faksimiliích ovšem neprobíhalo zároveň s jiným projektem, který byl zahájen ediční řadou *Nag Hammadi Studies* (nyní se jmenuje *Nag Hammadi and Manichaean Studies*): jejím cílem bylo textověkritické vydání jednotlivých spisů. Tento ediční záměr nesmíme samozřejmě zaměňovat s pouhými překlady jednotlivých spisů, které neprovází koptský text. O takové, převážně (německé) první překlady, se koncem 50. let minulého století zasloužil berlínský koptolog H.-M. Schenke, později pak (v 70. letech) Berlínský pracovní kruh pro koptské gnostické spisy („Berliner Arbeitskreis für koptisch-gnostische Schriften“).⁵ Ale vraťme se k řadě *Nag Hammadi Studies*: nebyla zahájena r. 1972 kodexem VI jako u faksimilního vydání, ale *Evangelium pravdy* z kodexů I a XII.⁶ Že tento text vyšel až jako druhý svazek edice, souvisí s tím, že zde vycházejí i sborníky z konferencí apod.; jako poslední byl pak v r. 1996 vydán kodex VII.⁷ Textověkritická vydání spisů z kodexů VI a IX, jimiž se zde zabýváme, vyšla v r. 1979, resp. 1981 jako 11. a 15. svazek řady.⁸

Chtít podrobně vyloužit příběh vydávání textů z Nag Hammádí by nás zavedlo příliš daleko, zvláště když se čtenář o tom může podrobně informovat v již zmíněném prvním svazku *Rukopisů z Nag Hammádí*. Budiž řečeno jen tolik: příběh vydávání spisů z Nag Hammádí se stále ještě píše i více než 60 let po jejich nálezů! I když v rámci *Coptic Gnostic Library* je úplný rukopisný nález k dispozici v koptsko-anglickém překladu už ve 4. revidovaném vydání⁹ a německý překlad (ovšem bez koptského textu) je nyní k mání rovněž ve studijním vydání *Nag Hammadi Deutsch*¹⁰, stále ještě probíhá francouzský projekt *Bibliothèque Copte de Nag Hammadi*, v jehož rámci vycházejí texty s komentářem a překladem.¹¹

⁵ Viz přehled u M. Krauseho, „Die Texte von Nag Hammadi“, in: B. Aland (ed.), *Gnosis. Festschrift für Hans Jonas*, Göttingen 1978, str. 243, pozn. 6, a str. 219, pozn. 26.

⁶ J.-É. Ménard, *L'Évangile de Vérité*, (NHS 2), Leiden 1972.

⁷ B. A. Pearson (ed.), *Nag Hammadi Codex VII*, (NHMS 30), Leiden – New York – Köln 1996, str. 15–127.

⁸ D. M. Parrott (ed.), *Nag Hammadi Codices V, 2–5 and VI with Papyrus Berolinensis 8502, 1 and 4*, (NHS 11), Leiden 1979; B. A. Pearson (ed.), *Nag Hammadi Codices IX and X*, (NHS 15), Leiden 1981.

⁹ *The Nag Hammadi Library in English*, 4. rev. vyd. Leiden – New York – Köln 1996.

¹⁰ H.-M. Schenke – H.-G. Bethge – U. U. Kaiser (eds.), *Nag Hammadi Deutsch. Studienausgabe*, (de Gruyter Texte), Berlin – New York 2007.

¹¹ Jako poslední svazek řady „Textes“ vyšel P. H. Poirier, *La pensée première à la triple forme (NH XIII, 1)*, (BCNH.T 32), Leiden – Paris – Dudley 2006.

Popis

Kodex VI

Šestý kodex Nag Hammádí, který je napsán podobně jako všechny ostatní kodexy z Nag Hammádí na papyru, se skládá z osmi spisů a jedné písarské poznámky. Dnes je uložen spolu se zbytkem rukopisného nálezu v Koptském muzeu v Káhiře pod inventárním číslem 10549. Číslem VI jej jako první označil J. Doresse¹² a toto označení je dnes platným, oficiálním číslováním a je používáno i Koptským muzeem v Káhiře. Tak tomu ovšem nebylo vždy, jak dosvědčuje pohled na první zprávy o rukopisném nálezu. Tehdy byl počítán jako kodex IX, resp. XI.¹³

Listy tohoto kodexu jsou 27,9 cm vysoké a 14,9 cm široké, ve středu kodexu jsou široké jen 12,9 cm. Zachovalo se celkem 20 archů neboli dvoulistů o 78 stranách.¹⁴ Strany byly vždy nahoře vpravo nebo vlevo číslovány, původní paginace se však zachovala jen na šesti stranách; na většině stran je zachována jen částečně nebo se kvůli poškození nebo mezerám nezachovala vůbec.¹⁵

Stav zachování textu lze hodnotit jako dobrý, pouze na několika místech je inkoust lehce odřený. Protože horní okraj většiny listů je poškozený, je na těchto stranách v průměru prvních deset řádek neúplných. Jen na několika málo listech se mezery netýkají horní části textu. Zvláštní problém, který nacházíme i u jiných kodexů a který ztěžuje na těchto místech čtení textu, se týká prosvítání kaněk (*blotting*) na stranách 3–7. Protože směrem ke středu kodexu kaňky ubývají, pocházejí snad z klížení vazby a ne z čerstvého inkoustu, z čehož lze usoudit, že listy kodexu byly nejdřív popsány a pak teprve svázány.¹⁶

¹² *Les livres secrets des gnostiques d'Égypte: Introduction aux écrits gnostiques coptes découverts à Khénoboskion*, Paris 1958.

¹³ J. M. Robinson, „Preface“, in: *The Facsimile Edition of the Nag Hammadi Codices. Codex VI*, 1972, str. VIII.

¹⁴ 1 složka = více na sebe složených a svázaných archů; 1 arch nebo 1 dvoulist = 4 strany, 1 list = 2 strany. Dvoulisty byly poskládány na sebe, uprostřed byly přeloženy a svázány do jedné složky, podobně jako tomu bylo u ostatních kodexů z Nag Hammádí (s výjimkou kodexu I, který obsahuje více složek).

¹⁵ D. M. Parrott, *Nag Hammadi Codices V, 2–5 and VI with Papyrus Berolinensis 8502, 1 and 4*, (NHS 11), Leiden 1979, „Introduction“, str. 6; J. M. Robinson, „The Construction of the Nag Hammadi Codices“, in: M. Krause (ed.), *Essays on the Nag Hammadi Texts. In Honour of Pahor Labib*, Leiden 1975, str. 170–190, zvl. str. 185.

¹⁶ D. M. Parrott, tamt.

Text tvoří jeden sloupec zarovnaný vlevo, směrem doprava text plyne volně, tedy bez zarovnání k pravému okraji. Počet řádků na jedné straně se velmi liší: tak má strana 34 (AutLog) 32 řádků, strana 37 (MVeIM) 35 řádků, strana 72 (Askl-NHC) 38 řádků a poslední stránka (str. 78) dokonce 43 řádků! Při listování faksimilním vydáním kodexu jsou nápadné stránky, kde je text „stísněný“, jako by náš písař měl náhle akutní nedostatek papýru. Právem se pak podivujeme, když na jiném místě kodexu vidíme, že text končí uprostřed na stránce a nový text začíná až na další stránce.¹⁷ Sloupec písma kolísá mezi 9–10 cm na šířku a 21,5–22 cm na výšku. Zdá se, že vpravo od něj byl ponechán širší okraj než na levé straně.

Kodex VI obsahuje tyto spisy:

- VI/1 *Skutky Petra a dvanácti apoštolů* (SkPtAp, str. 1–12)
- VI/2 *Hrom: dokonalá mysl* (Hrom, str. 13–21)
- VI/3 *Authentikos Logos* (AutLog, str. 22–35)
- VI/4 *Porozumění naší velké moci* (MVeIM, 36–48,15)
- VI/5 *Platónova Ústava 588a–589b* (Platón-NHC, 48,16 – str. 51)
- VI/6 *Výklad o osmém a devátém nebi* (OsmDev, 52,2–63,32)
- VI/7 *Hermetická modlitba z traktátu Asklépios* (ModAskl, 63,33–65,7)
- VI/7a) písařská poznámka (65,8–14)
- VI/8 *Asklépios* (Askl-NHC, 65,15 – str. 78)

Na první pohled se zdá, že do kodexu VI byly zahrnuty velmi různorodé texty: vyprávění o tom, jak se Kristus zjeví svým učedníkům v podobě obchodníka s perlami a lékaře (SkPtAp), záhadná řeč ženského božstva (Hrom), příběh o pádu a spasení duše (AutLog), apokalyptické dílo, jehož námětem je dějinný průběh od stvoření až do konce světa (MVeIM), krátký výtah z Platónovy *Ústavy* (Platón-NHC) a konečně tři hermetické texty (VI/6–VI/8). Navíc ještě v pozdní antice bylo do přední desky vazby – poté co odsud byla odstraněna makulatura, aby se tak získal nutný prostor – dodatečně vloženo osm volných listů spisu *Protennoia ve třech tvarech* z kodexu XIII (NHC XIII/1). To vše vedlo k tomu, že šestý kodex z Nag Hammádi získal pověst „sbírky“ nejrozličnějších textů. Nyní však další zkoumání ukázalo, že nejen dodatečně vtělení volných listů spisu z kodexu XIII, který ostatně vykazuje obsahovou příbuznost se druhým spisem našeho kodexu *Hrom: dokonalá mysl*, ale i celá

¹⁷ Tak např. na str. 12 kodexu, kde je poslední stránka prvního traktátu popsána jen ze dvou třetin a zbytek zůstává prázdný. Co se týče dalších příkladů, viz M. A. Williams – L. Janott, „Inside the Covers of Codex VI“, in: L. Painchaud – P.-H. Poirier (eds.), *Coptica – Gnostica – Manichaica. Mélanges offerts à Wolf-Peter Funk*, (BCNH.É 7), Québec – Louvain – Paris 2006, str. 1029–1035.

stavba kodexu VI sledovala určitý plán a že jednotlivé spisy, na první pohled heterogenní a bez jakékoli souvislosti, byly zvoleny a velmi dobře uspořádány podle určitých představ. Jako červená nit všemi zde obsaženými spisy prochází postava „velké moci“: ve *Skutcích Petra a dvanácti apoštolů* je Ježíš nazýván „Velkou silou, jež uděluje moc“ (VI/1, 6,17), v *Hromu* zjevující bytost říká „přišla jsem od moci“ (VI/2, 13,2n), čtvrtý spis (*Porozumění naší velké moci*) má tuto postavu dokonce v názvu (VI/4, 36,2), resp. v dodatku k titulu (48,14n), ve *Výkladu o osmém a devátém nebi* vysvětluje mystagog, že „obdržel ducha skrze moc“ (VI/6, 52,14–31). K tomu přistupují vzájemná obsahová propojení jiného druhu, která opět uvádějí do souvislosti jiné spisy tohoto kodexu, takže starověký čtenář jej mohl číst a rozumět mu jako „souboru spisů s koherentním poselstvím“.¹⁸

Z osmi spisů kodexu VI byly před objevením nálezů v Nag Hammádí známy již tři spisy, z toho dva v řeckém originálu (*Platónova Ústava 588a–589b* a *Hermetická modlitba z traktátu Asklépios*) a jeden v latinském překladu (*Asklépios*). Do češtiny byly zatím přeloženy pouze *Skutky Petra a dvanácti apoštolů*¹⁹ a *Hermetická modlitba z traktátu Asklépios*²⁰.

Kodex IX

Kodex IX z rukopisného nálezů v Nag Hammádí obsahuje tři opět na papyru napsané spisy a dále četné neidentifikovatelné zlomky. Stejně jako ostatní kodexy z Nag Hammádí je uložen v Koptském muzeu v Káhiře, pod inventárním číslem 10553. Jeho číslování vychází z původního úmyslu uveřejnit jej jako devátý kodex celého rukopisného nálezů;²¹ toto číslo se pak prosadilo jako dodnes platné, oficiální číslo kodexu.²²

¹⁸ K argumentaci podrobněji viz M. A. Williams – L. Janott, „Inside the Covers of Codex VI“, in: L. Painchaud – P.-H. Poirier (eds.), *Coptica – Gnostica – Manichaica. Mélanges offerts à Wolf-Peter Funk*, (BCNH.É 7), Québec – Louvain – Paris 2006, str. 1043–1048, a M. A. Williams, „Interpreting the Nag Hammadi Library as ‚Collection(s)‘ in the History of ‚Gnosticism(s)‘“, in: L. Painchaud – A. Pasquier (eds.), *Les textes de Nag Hammadi et le problème de leur classification. Actes du colloque tenu à Québec du 15 au 19 septembre 1993*, (BCNH.É 3), Québec – Louvain – Paris 1995, str. 3–50.

¹⁹ P. Pokorný, „Skutky Petra a dvanácti apoštolů“, in: NZA II, str. 85–100.

²⁰ Z. Vlčková – M. Zvelebil, „Děkovná modlitba z traktátu Asclepius“, in: M. Havrda – R. Chlup – T. Vítek (eds.), *Mediterranea. Sborník k padesátinám Zdeňka Kratochvíla*, Praha 2002, str. 154–167 (překlad koptské, řecké a latinské verze, komentář).

²¹ Srv. J. M. Robinson, „Introduction“, in: *The Nag Hammadi Library in English*. Translated and Introduced by Members of the Coptic Gnostic Library Project of the Institute for Antiquity and Christianity, Leiden 1977, str. 11.

Kodex se původně skládal z 19 archů neboli dvoulistů, tj. z 38 listů nebo 76 stran. Dvoulisty byly poskládány na sebe a takto vzniklý sloupec byl uprostřed přeložen a svázan do jedné složky.²³ Stav zachování kodexu je velmi špatný: poměrně dobře zachováno je jen 22 stran z původních 74, tedy ani ne polovina stran. Většina stran (str. 1–26 a pak str. 49–74) se dochovala jen ve fragmentární podobě. Mezery se vyskytují hlavně uprostřed listů (např. str. 31–42) nebo se zachovaly jen skrovné zbytky listů s několika málo nebo žádnými písmeny (tak zvláště str. 21–24 a 51–54), jiné stránky zcela chybí (str. 63, 64 a poslední stránky 75 a 76). Stránky byly paginovány, a to buď nahoře vpravo, nebo vlevo, jak je zřejmé ze zachovaného číslování stránek (např. str. 25–36 nebo 42–50). Na výšku strany dosahují až 26,3 cm, jejich šířka se liší podle jejich postavení ve složce: vnější stránky jsou široké až 15,2 cm, stránky ve středu kodexu asi 13,9 cm. Vnitřní stránky jsou tedy výrazně užší, protože by jinak při zavření kodexu vyčnívaly přes okraj vnějších stran.

Text je většinou dobře čitelný, ale místy je inkoust vybledlý popř. silně odřený, zvláště na počátečních stránkách (např. str. 1 a 2, ale také str. 27) a ke konci kodexu (např. str. 65, 69 a 74). Také v tomto kodexu tvoří text jeden sloupec zarovnaný vlevo a plyne zleva doprava, i když místy lze pozorovat snahu o zarovnání vpravo. Počet řádků se i zde různí: od 26 řádků na str. 15 až po 33 řádků na str. 69. Počet písmen na řádku sahá od pouhých 13 (str. 27, ř. 27) až k 26 (str. 73, ř. 5). Údaje pro změření sloupce písma lze kvůli špatné zachovalosti listů, resp. stran uvést jen přibližně. V každém případě je vnější okraj zřetelně širší než vnitřní, poměr je někdy 2 : 1.

Kodex IX obsahuje tyto spisy:

IX/1 *Melchisedek* (Melch, 1,1–27,10)

IX/2 *Nórea* (Nor, 27,11–29,5)

IX/3 *Svědectví pravdy* (SvPr, 29,6–74,30)²⁴

Před objevením tohoto kodexu nebyl žádný z těchto spisů známý a dosud žádný z nich nebyl přeložen do češtiny.

²² Srv. k tomu J. M. Robinson, „Preface“, in: *The Facsimile Edition of the Nag Hammadi Codices. Codices IX and X*, 1977, zvl. str. VIII n.

²³ Viz výše pozn. 14.

²⁴ Protože list s posledními dvěma stránkami (75 a 76) chybí, nevíme, kde přesně končí *Svědectví pravdy*.

Vazba

Kodex VI

Vazba kodexu VI – přední deska s vsazenou chlopni, hřbet a zadní deska vazby – byla zhotovena z ovčí kůže, která se podobně jako u většiny ostatních kodexů skládá z jednoho jediného kusu. V otevřeném stavu měří kodex 41,6 cm (na šířku) × 31,4 cm (na výšku).²⁵ Zlatohnědou vnější stranu vazby tvoří vlasová strana ovčí kůže, světlehnědou vnitřní stranu tzv. strana masová (tj. kůže původně obrácená k masu zvířete). Chlopeň našeho kodexu má podobu úzkého obdélníku, podobně jako je tomu u kodexů IX a X – uvedené kodexy se tím liší od ostatních a tvoří zvláštní podskupinu skupiny označované jako „vazby kodexů s chlopniemi“.²⁶

Na rozdíl od kodexu II s jeho bohatou raženou a malovanou výzdobou²⁷ je vazba kodexu zcela bez ozdob. Jediný **dekor** na hladké vazbě tvoří úzký vodorovně probíhající ražený pás uprostřed přední desky vazby, a to přesně tam, kde vede šněrování kolem kodexu. **Šněrování** samo sestává z koženého řemínku dlouhého asi 56 cm (uvádí se i 58,7 cm²⁸), který je z vnější strany přišitý a pevně přilepený k pravoúhlé chlopni přední desky vazby a následně vodorovně ovinutý kolem zavřeného kodexu.²⁹ Měl udržovat kodex zavřený a chránit tak jeho obsah. Aby se zabránilo rozevírání kodexu na horním a dolním okraji, mají přední a zadní deska vazby 11 až 13 cm dlouhé **řemínky**, které umožňují uzavřený kodex na těchto místech svázat.³⁰

Hřbet knihy vyplňuje téměř 5 cm široký a více než 27 cm dlouhý kožený pás. Na tento kožený pás a na vazbu jsou přišity dva asi 5 cm dlouhé a 3 až 4 cm široké, do záhybů složené kusy kůže; měly zabránit tomu, aby se listy papýru natrhly v místě, kde jsou připevněny. Tak jako u kodexu IX (viz níže) probíhá nahoře i dole mezi vazbou a vyplní hřbetu vodorovně kulatá kožená šňůra, která sahá přibližně do poloviny vazební desky a zpevňuje celek.

²⁵ J. M. Robinson, „The Construction of the Nag Hammadi Codices“, in: M. Krause (ed.), *Essays on the Nag Hammadi Texts. In Honour of Pahor Labib*, (NHS 6), Leiden 1975, str. 170–190, zvl. str. 170.

²⁶ Viz např. M. Krause, „Die Texte von Nag Hammadi“, in: B. Aland (ed.), *Gnosis. Festschrift für Hans Jonas*, Göttingen 1978, str. 222.

²⁷ Srv. RNH 1, str. 51n.

²⁸ J. M. Robinson, „Preface“, in: *The Facsimile Edition of the Nag Hammadi Codices. Codex VI*, 1972, str. IX.

²⁹ J. M. Robinson, „The Construction of the Nag Hammadi Codices“, str. 179.

³⁰ J. M. Robinson, „The Construction of the Nag Hammadi Codices“, str. 178; též, „Preface“, in: *The Facsimile Edition of the Nag Hammadi Codices. Codex VI*, 1972, str. IX.

Makulatura ve vazbě kodexu VI se skládá z více vrstev papyru. Nejdříve byly obě desky, každá zvlášť, zpevněny nepopsaným papyrem. Poté byl pro zesílení knižního hřbetu dovnitř vlepen úzký kožený pruh. Následně byla celá vnitřní plocha vazby polepena další vrstvou papyrů. Makulatura byla na okrajích desek přidržována okraji koženého potahu zahrnutými směrem dovnitř a pevně přilepenými. Mezi útržky papyru se nacházejí i zlomky, které jsou překvapivě psané řecky. Jsou to seznamy jmen a účty, ve dvou případech předpokládáme něco jako žádost nebo oficiální korespondenci s vyšším správním úředníkem (stratégem nebo epistratégem). Zdá se, že papyry pocházejí z téhož pramene a doby jako makulatura z vazeb kodexů IV a V. Datují se všechny do pozdního 3. resp. 4. století po Kr.³¹ Kromě toho, a tím se liší vazba kodexu VI od vazeb ostatních kodexů, bylo do přední desky vazby vloženo 8 listů z kodexu XIII.³²

Kodex VI se, podobně jako většina kodexů z Nag Hammadí, skládá jen z jedné složky. Do desek byla svázána pomocí úzkého koženého řemene, jehož oba konce byly protaženy otvory uprostřed složky a v knižním hřbetě, na jehož vnější straně byly pevně utaženy a zavázány na uzel. Dva podlouhlé skládané pásy ze světlehnědé štípané kůže uprostřed papyrové složky bránily tomu, aby se listy papyru v místě skladu při protahování koženého řemene natrhávaly.

Pohlížíme-li na vazbu a svázání kodexu VI v souvislosti s ostatními kodexy a učiníme-li příslušná srovnání, pak shledáme společné rysy a rozdíly, které J. M. Robinsona přiměly, aby přiřadil náš kodex ke třetí vazební skupině kodexů z Nag Hammadí, zahrnující kodexy VI, IX a X (a částečně i kodex II).³³ Ke společným rysům jmenovaných kodexů patří mimo jiné žlutohnědá barva původní kožené vazby, nepřítomnost ražené ozdoby a vazební chlopně ve tvaru úzkého obdélníku, především ale „knihvazačské“ rysy, které nesdílí s žádným jiným kodexem: kodexy VI, IX a X mají jako jediné mezi vazbou a makulaturou, poblíž horního a spodního vazebního řemínku, vodorovně probíhající řemínky uvnitř kodexu (k dalším znakům viz níže str. 25).

³¹ K tomu srv. J. W. B. Barns – G. M. Browne – J. C. Shelton, *Nag Hammadi Codices. Greek and Coptic Papyri from the Cartonnage of the Covers*, (NHS 16), Leiden 1981, str. 3n; J. M. Robinson, „The Construction of the Nag Hammadi Codices“, str. 170–190, zvl. str. 177.

³² J. M. Robinson, „Introduction“, in: *The Nag Hammadi Library in English*, Leiden 1977, str. 11; týž, „Preface“, in: *The Facsimile Edition of the Nag Hammadi Codices. Codex VI*, 1972, zvl. str. IX.

³³ J. M. Robinson, „The Construction of the Nag Hammadi Codices“, str. 186–190.

Kodex IX

Nepoškozená kožená **vazba** kodexu IX se skládá z přední vazební desky s úzkou obdélníkovou chlopní, z knižního hřbetu a zadní vazební desky. Materiálem vazby je zlatohnědá ovčí a koží kůže: do ovčí kůže je vázána horní polovina kodexu, do koží kůže část spodní. Tam, kde se oba druhy kůže uvnitř kodexu překrývají, probíhá přes celou šíři kodexu šev.³⁴ Rozevřený kodex měří na šířku maximálně 30,8 cm a na výšku maximálně 26,6 cm. Kožená vazba byla zhotovena tak, že její vlasová strana pokrývá vnější stranu a masová strana vnitřní stranu vazebních desek. Barva vazebních desek potažených kůží je zlatohnědá. Svými chlopněmi ve tvaru úzkého obdélníku se náš kodex liší od jiných kodexů z Nag Hammádí a tvoří spolu s kodexy VI a X zvláštní skupinu.³⁵

Jako většina kodexů z Nag Hammádí má také kodex IX **šněrování**, a to jak vodorovně probíhající kolem kodexu, tak šněrování na horním a dolním okraji kodexu. Horizontální zavázání umožňuje 54 cm dlouhý a 1,4 cm široký kožený řemínek z ovčí kůže, který je přišitý a pevně přilepený doprostřed chlopně na přední deskové vazbě. Nahoře a dole mohl být zavřený kodex svázán kratšími koženými řemínky, které jsou upevněny na zadní a přední vazební desce, a to vždy na jejím horním (u přední vazební desky je dnes ztracen) a dolním okraji. Také ony měly umožňovat zavření kodexu.

Makulatura ve vazbě kodexu IX se skládá z více vrstev většinou nepopsaných zlomků papyru. První vrstva byla vlepena přímo do vazební desky, nikoli však do knižního hřbetu. Na tuto první papyrovou vrstvu přibýly pak ještě další vrstvy, tentokrát však přes celou plochu desky a kožené náplně knižního hřbetu. Přes poslední vrstvu makulatury byly pak na vnějších okrajích vazebních desek ohrnuty a pevně přilepeny okraje kožené vazby.

Do knižního **hřbetu** byl jako výplň vlepen kolmo probíhající kožený pás. Mezi vazbou a výplní probíhá nahoře i dole vodorovně kožená šňůra, která vždy sahá až do středu vazební desky a zpevňuje celou vazbu.

Jako většina kodexů z Nag Hammádí se i náš kodex skládá jen z jedné složky. Z dvou způsobů svázání, které jsou doložitelné v kodexech, má kodex IX tutéž vazbu jako kodex VI: oba konce řemínku ze štípané kůže byly nejdříve z nitra kodexu protaženy dvěma skládanými podlouhlými koženými pásy, které se nacházejí uprostřed záhybu složky, pak otvory ve složce samotné, dále vazební

³⁴ J. M. Robinson, „Preface“, in: *The Facsimile Edition of the Nag Hammadi Codices. Codices IX and X*, 1977, str. VIII–XXVII, zvl. str. IX.

³⁵ M. Krause, „Die Texte von Nag Hammadi“, in: B. Aland (ed.), *Gnosis. Festschrift für Hans Jonas*, Göttingen 1978, str. 222.

makulaturou, výplní vazebního hřbetu, a konečně knižním hřbetem samotným a na vnější straně zavázány na uzel.³⁶

Jako mnohé kodexy z Nag Hammadí postrádá i náš kodex jakýkoli ražený **dekor**, pokud odhlédneme od švu, který probíhá vodorovně přes kodex a spojuje obě části kůže, z nichž se vazba skládá, a vyvolává zdání takové ražby.

Srovnáme-li vazbu kodexu IX s vazbami jiných knih z Nag Hammadí, pak spolu s J. M. Robinsonem³⁷ dojdeme ke zjištění, že kodex IX patří mezi kodexy z Nag Hammadí k jedné vazební skupině s kodexy VI a X. Kromě obdélníkového tvaru chlopně a jiných společných znaků je spojuje především ten rys, že jejich složka je svázána koženou šňůrou, která je viditelně zavázána na uzel vně na knižním hřbetu.

Rozdělení kodexů do různých vazebních skupin podporuje ještě jiná pozorovaná okolnost. Je totiž nápadné, že duplikáty spisů *Evangelium pravdy* (NHC I/3 a XII/2), *Tajná kniha Janova* (II/1, III/1 a IV/1), *O původu světa* (II/5 a XIII/2), *Evangelium Egyptanů* (III/2 a IV/2) a konečně *Požehnaný Eugnostos* (III/3 a V/1) jsou rozděleny do kodexů, které vždy patří k jiným vazebním skupinám, a že nikdy nejsou napsány touž písarskou rukou.³⁸ Tato okolnost je podnětem k úvaze, zda nám známé kodexy z Nag Hammadí skutečně pocházejí z jedné knihovny, či zda bychom se s vžitým pojmem „knihovna z Nag Hammadí“ neměli rozloučit. Bylo by skutečně podivné, že by si někdo sestavoval knihovnu, která by se ze značné části skládala z duplikátů, nehledě na to, že kodex IV se z tohoto hlediska ukazuje jako nadbytečný, ledaže by majitel knihovny byl starověkým sběratelem knih!³⁹

Paleografie

Kodex VI

Spisy v kodexu VI jsou, jak tomu zpravidla v koptštině bývá, psány tzv. *scriptio continua*, která nezná dělení slov a v níž jsou věty jen velmi zřídka oddělovány interpunkcí, pokud lze vůbec tento termín pro koptštinu použít. Pokud už byla „interpunkce“ použita, tak především pro označení úseků podle smyslu,

³⁶ J. M. Robinson, „The Construction of the Nag Hammadi Codices“, str. 170–190; též, „Preface“, in: *The Facsimile Edition of the Nag Hammadi Codices. Codices IX and X*, 1977, zvl. str. VII–XI.

³⁷ „The Construction of the Nag Hammadi Codices“, str. 186n.

³⁸ Srv. J. M. Robinson, „The Construction of the Nag Hammadi Codices“, str. 190.

³⁹ Podrobněji srv. RNH 1, str. 35n.

malých frází, případně menších gramatických nebo fonetických jednotek. Pro tento účel se dává přednost téměř bez výjimky teče v horní části linky (řec. *kolon*). Dvojtečka (řec. *dikolon*) se vyskytuje jen ojediněle, a to vždy na konci spisu (Hrom 21,30; MVelM 48,13) nebo po nadpisu (MVelM 48,15). Na rozdíl např. od kodexu IX se zjevně nepoužívá *serif* (franc. „nožička“), podobající se lomítku. Použití apostrofu se vyskytuje především u koncového /t/.

Zdobení se v tomto kodexu šetří. Ozdobeny jsou především nadpisy (Hrom, MVelM, ModAskI), případně podtituly (SkPtAp, AutLog, MVelM). Zvolený dekor sahá od čárkovaných linií (Hrom) resp. čárkovaného orámování tzv. *diplé* (podobá se francouzským uvozovkám) na okrajích řádků (SkPtAp, nadpis MVelM) přes čárkované linie v kombinaci se vzorem rybí kosti (konec Hromu) až po orámování řádků prostým vzorem rybí kosti (podtitul AutLog). *Porozumění naší velké moci*, text, který jako jediný v tomto kodexu má nadpis i podtitul – ovšem vždy jiného znění – má na levém okraji prvních dvou řádků textu stopy zdobení, které by mohly odkazovat na paragraf, jak je tomu zcela zřetelně u počátečních řádků *Platónovy Ústavy 588a–589b*. Konec tohoto spisu tvoří dva řádky se vzorkem rybí kosti a čárkované linie (str. 51). Zvláštní zdobení získala písařská poznámka na konci *Hermetické modlitby z traktátu Asklépios* (65,8–14): zarámování v podobě, kterou známe z egyptských etiket na mumiích. Bez nadpisu je koptský překlad Platóna, *Výklad o osmém a devátém nebi a Asklépios*.

Použití takzvané supralineární, tj. vodorovné čáry nad jednotlivými písmeny nebo skupinami písmen, která má v koptštině slabikotvornou funkci, je více méně pravidelné. To ovšem nevylučuje některé zvláštnosti, například výskyt této čáry nad určitým členem v plurálu a – jako například v kodexu IX – nad předložkou „v“, čímž má být zřejmě naznačena vazba této předložky k následujícímu slovu. Neobvyklý je také průtažný přízvuk nad po sobě následujícími hláskami /h/ + /i/. Na konci řádku má písmeno *epsilon* téměř vždy prodlouženou prostřední linku sahající přes pravý okraj řádku a písmena *alfa* a *lambda* mají podobně prodlouženou svislou čáru. Na rozdíl od např. kodexu II zde není zvykem nahrazovat u slova končícího na písmeno *ný* na konci řádku toto *ný* vodorovnou čarou nad koncovým vokálem.⁴⁰

Celkový charakter písma kodexu VI napovídá, že byl psán cvičenou a rychlou písařskou rukou. Dojem, který v nás vzbuzuje pravidelná mezera mezi řádky, kazí asi šest posledních řádků: ty jsou totiž stísněné, písař se asi obával, že mu místo, které má ještě k dispozici, nebude stačit. V této souvislosti si všimněme ještě tzv. písařské poznámky: zarámovaná poznámka o sedmi

⁴⁰ K tomuto úzu v kodexu II srv. RNH 1, str. 53.

řádcích (VI/7, 65,8–14), která je vtačena mezi *Hermetickou modlitbu z traktátu Asklépios* (VI/7) a samotný traktát *Asklépios* (VI/8), má písmena asi poloviční výšky, než jsou normální písmena běžného textu. Poznámka sem zřejmě byla vpravena ještě před opisováním osmého spisu traktátu (*Asklépios*). Vztahuje se snad na *Hermetickou modlitbu z traktátu Asklépios* a je zřejmě jakousi omluvou opisovače objednavateli, že sem vepsal více textů tohoto druhu, poněvadž se zde píše: „... pojednání o něm⁴¹, která se mi dostala do rukou, jsou (přece) četná.“⁴² Je velmi pravděpodobné, že opisovač si nejpozději zde všiml, že množství papyru určené pro tento kodex se blíží ke konci, přičemž on sem musí umístit ještě nejméně jeden text. Svědčí o tom, že od tohoto místa průměrný počet řádků na stránce stoupá z maximálně 35 na 38 a na poslední stránce dokonce na 43 řádků.

Pokud se týče běžných chyb vzniklých při opisování, vyskytují se v kodexu četná místa, kde kopista své chyby opravil. Používá při tom obvyklých prostředků, které nacházíme i v jiných kodexech (uvedené příklady se omezují na spisy *Hrom: dokonalá mysl a Porozumění naší velké moci*): vynechaná písmena nebo slova jsou buď vsunuta nad řádek (Hrom 20,34; MVelM 40,7), nebo opravena na okraji, škrtnutí písmen se děje pomocí teček (Hrom 19,28n), nebo přeškrtnutím křížkem (Hrom 13,10; MVelM 43,21), případně vygumováním (Hrom 17,34). Zůstaly zde ovšem ještě četné chyby, např. vynechání písmen (např. Hrom 15,11; MVelM 39,3.24), ponechání nadbytečných písmen (MVelM 45,4.13), chybná písmena (Hrom 13,20; MVelM 45,10) nebo v jednom případě špatný slovosled (MVelM 40,14).

Kodex VI je jako většina kodexů z rukopisného nálezu v Nag Hammádí dílem jednoho písaře.⁴³ Tento písař ovšem není totožný, jak jsme se dříve domnívali,⁴⁴ s písařskými rukami kodexů IV, V, VIII a IX, snad jen kodexu VIII, jak ukázala studie M. Manfrediho.⁴⁵ Nepřímo tento předpoklad podporuje i podobná paleografická analýza kodexu IX (k tomu viz níže, str. 28n).

⁴¹ Miněn je zřejmě Hermés Trismegistos.

⁴² K písařské poznámce srv. D. M. Parrott, „The Scribal Note“, in: týž, *Nag Hammadi Codices V, 2–5 and VI with Papyrus Berolinensis 8502, 1 and 4*, (NHS 11), Leiden 1979, str. 389–393; K.-W. Tröger, „Ein (hermetisches) Dankgebet?“ (NHC VI, 7)“, in: H.-M. Schenke – H.-G. Bethge – U. U. Kaiser (eds.), *Nag Hammadi Deutsch 2*, Berlin – New York 2003, str. 523.

⁴³ K rukám písařů kodexů viz přehled v RNH 1, str. 22n.

⁴⁴ Tamt.

⁴⁵ Citováno u B. A. Pearsona, „Introduction to Codex IX“, in: týž (ed.), *Nag Hammadi Codices IX and X*, (NHS 15), Leiden 1981, str. 1n.

Kodex IX

Také ve všech spisech tohoto kodexu se setkáváme se *scriptio continua*. Nicméně i koptština, jak jsme viděli výše, zná něco, co bychom mohli označit jako interpunkci. K vyznačení určitých úseků spojených smyslem používá náš písař tečku nahoře vedle písmen, která se ovšem časem stává tečkou(!), a apostrof. Zatímco ten se používá jen po určitých písmenech, kdy označuje konec slov, nebo jako ekvivalent horní tečky a naznačuje konec fráze, je použití horní tečky nepravidelné. Vedle své funkce dělitele úseků podle smyslu nebo jako označení fráze se horní tečka používá také k naznačení konce věty nebo k oddělení slov ve výčtech (např. ve výčtu vlastních jmen v Melch 6,4). Její použití je však na některých místech nejasné. Jiná značka, tzv. *serif*, slouží písaři k označení konce slabik resp. určitých významových gramatických jednotek (vztažné zájmeno, určité předpony).

Na rozdíl od průběžného textu traktátů jsou od sebe jednotlivé spisy opticky odděleny. V kodexu IX se to ovšem neděje ani pomocí nadpisů – nadpis má jenom první spis (*Melchisedek*) –, ani pomocí opakování titulu na závěr spisu (podtitul neboli *subscriptio*), ale pomocí většího odstupeu řádků a pomocí ozdob, které se skládají z rovných čar a z ornamentů „rybí kosti“ (str. 27 a 29). Kromě toho je začátek nového spisu – s výjimkou spisu *Melchisedek* – vždy ozdoben znakem paragrafu s korunou (*paragraphus cum corona*), který zabírá na levém okraji čtyři řádky (velmi dobře to lze vidět na začátku posledního spisu *Svědectví pravdy* 29,6–9).

K paleografickým zvláštnostem našeho kodexu patří různé provedení a různé použití supralineární čáry, tj. vodorovné čáry nad jednotlivými písmeny nebo skupinami písmen. Vedle své slabikotvorné funkce se tu používá nad předložkou „v“, kterou svazuje s následujícím slovem, a nad mužským i ženským určitým členem. Kromě supralineární čáry se nad několika málo určitými slovesy setkáváme s průtažným přízvukem (*circumflex*) a nad některými řeckými částicemi se zvláštní vodorovnou čarou, která zde zřejmě označuje řecký jemný přízvuk (*spiritus lenis*). Nápadné je rovněž, že mnohá *epsilon* na konci řádku mají prostřední čáru prodlouženou přes pravý okraj; možná je to výsledek zvláštního estetického citu písaře. Co se tu na rozdíl od kodexu II neobjevuje, je vodorovná čára nad samohláskou na konci řádku nahrazující písmeno *ny*.⁴⁶

Celkový grafický dojem z kodexu IX je i zde obraz cvičené písařské ruky, která používá kulaté uciální písmo s nádechem kurzívnosti. Ale ani cvičená

⁴⁶ K této praxi v kodexu II viz RNH 1, str. 53n.

písařská ruka se neubrání chybám, většinou je ovšem písař sám upozoruje a opraví. Jako znamínko pro korekturu používá tečky nad chybně napsanými písmeny, diagonální čáry, jimiž špatně napsaná písmena přeškrtnává, nebo nad chybně napsaným písmenem napíše prostě písmeno správné. Z nepostřehnutých chyb se vyskytují ditografie, tedy chybné opakování písmene, vypuštění a doplnění. Gramatické chyby, např. záměna osoby, čísla a rodu, které se nápadně vyskytují jen v traktátu *Nórea* – jinde se v celém kodexu nevyskytují –, připouštějí závěr, že písař v tomto případě měl k dispozici chybnou předlohu.

Jednotlivé grafické znaky našeho kodexu nám dovolují konstatovat, že byl dílem jediného opisovače. Tento písař však není, jak jsme i my dříve předpokládali,⁴⁷ týž, který pracoval také na kodexech IV, V, VI a VIII. Stávající podobnosti v písmu kodexu IX a uvedených kodexů je třeba přičíst spíše vlivu určité písařské školy.

Jazyk překladu a jazyk originálu

Jazykem, jímž byly sepsány oba kodexy, kterým se zde věnujeme, stejně jako všechny ostatní knihy z nálezů textů z Nag Hammádi, je koptština, tedy poslední vývojové stadium egyptštiny. Vzhledem ke zcela správné definici, podle níž (dnešní) Koptové jsou egyptští křesťané, a z toho vyplývajícího závěru, že koptština je jazykem egyptských křesťanů, uveďme ještě jednou, že pojem „Kopt“, příp. „koptský“ původně neznamenal nic jiného než „Egyptan“, „egyptský“ (z řec. *aigypaios* „egyptský“, *Aigypnos* „Egypt“ přes arabský název *qibt* a novolatinský *coptus*).⁴⁸ Tedy tvrzení, že koptština je jazykem egyptských křesťanů, je správné jen potud, pokud se vztahuje na křesťanskou literaturu. Koptskou literaturu však nelze omezovat jen na literaturu křesťanskou, jak nás o tom poučují hermetické a gnostické kodexy z Nag Hammádi.

Od svých předchůdců se koptština, odhlédneme-li od jazykového vývoje, liší svými systémy písma, které jí nyní umožňují vypisovat i vyslovované vokály v plném rozsahu. Grafický systém, k němuž se přistoupilo po mnoha pokusech, je jak známo řecká abeceda, ke které bylo vždy podle nářečí přidáno ještě šest nebo více písmen, podle toho, jak to vyžadovala zvuková situace egyptštiny, která v řečtině neexistovala (přehled koptské abecedy viz níže na str. 36). Dnes slouží koptština jen jako liturgický jazyk, a to ve své bohairské nářeční podobě.

⁴⁷ Srv. výše pozn. 44.

⁴⁸ Srv. už RNH 1, str. 23n.

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy ***Rukopisy z Nag Hammádí 2.***
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.